

A hazai börtönpopuláció szexuális bűnelkövetőinek karakterisztikája

Characteristics of Sexual Offenders in the Hungarian Prison Population

Somogyvári Mihály¹

<https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.19175>

Beérkezés: 2025.05.14.

Átdolgozott változat beérkezése: 2025.08.04.

Elfogadás: 2025.09.19.

Összefoglaló: A tanulmány célja egy hazai börtönpopuláció felnőtt férfi szexuális bűnelkövetőire irányuló nagyobb ívű kutatás főbb konklúzióinak, szociológiai szempontból releváns eredményeinek bemutatása. A tanulmány háttérét adó kutatás két pilléren alapult. Első lépésben a büntetés-végrehajtás nyilvántartási rendszeréből kinyerhető fogvatartási alap- és kockázatelemzési adatok elemzését végeztem el. Az erőszakos szexuális bűnelkövetőket lefedő 618 fő nagyságú mintát a Btk. minősítési logikáját követve felosztottam az áldozat életkora szerinti csoportokra, amely az elemzés főbb logikái ívét is meghatározta. A tanulmányban így „gyermek áldozatként”, „fiatalkorú áldozatként” és „felnőtt áldozatként” neveztem el a jogi minősítések szerint összeállított – kategóriákat. A vizsgálat második lépésében összesen 120 jogerős ítélet feldolgozását végeztem el, elsősorban a cselekmények jellegére, az elkövetői jellemzőkre és a visszaesési adatokra fókuszálva. Az eredményeket összegezve az látható, hogy a szexuális bűnelkövetők egy heterogén csoport, akik jelentősen eltérő attribútumokkal bírnak mind kriminológiai, mind fogvatartási, mind a cselekmény elkövetésének jellege szempontjából. Általános tendencia, hogy az elítéltek jellemzői az áldozatok életkorával változnak, és az áldozat életkorának emelkedésével romló értékeket tapasztalhatunk (az erőszakosság és a visszaesési vagy más kockázatok terén is). Általánosságban jellemző, hogy az áldozatok jelentős része ismeri az elkövetőt, ami legnagyobb arányban a gyermekkorú áldozatoknál fordul elő. A gyermekek elleni cselekmények elkövetői jellemzően profiltiszták, börtönökön belüli viselkedésük jobbra kooperatív, áldozattá válási kockázatuk magas. Fiatalkorú áldozatok esetén az elkövetők enyhé többségükben szintén profiltiszták, cselekményükben az erőszak intenzitása magasabb, inkább impulzív elkövetési jelleg dominál. Felnőtt áldozatok esetén az elkövetőket kiterjedt kriminalitás, cselekményüket impulzív elkövetés, magas agresszivitás és erőszak jellemzi. Fegyelmi helyzetük a börtönökön belül kedvezőtlen, nagy arányban erőszakos fegyelmi cselekmények résztvevői.

Kulcsszavak: szexuális bűnelkövetők, pedofília, nemi erőszak, börtön

Abstract: The aim of the study is to present the main conclusions and sociologically relevant findings of a broader research project focusing on adult male sexual offenders within the Hungarian prison population. The research was based on two pillars. As a first step, I analyzed basic detention and risk assessment data

1 Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet, e-mail: somogyvari.mihaly@gmail.com

extracted from the prison administration's registry system. I divided the sample of 618 sexual offenders into groups based on the age of their victims, following the classification logic of the Hungarian Criminal Code (Btk.). This grouping defined the main analytical framework of the study. In the study, the categories are referred to as "child victim", "juvenile victim", and "adult victim" based on legal classifications. In the second phase of the research, I analyzed a total of 120 court judgments, with a primary focus on the nature of the offenses, the offender characteristics, and the recidivism data. Summarizing the results, it becomes clear that sexual offenders represent a highly heterogeneous group with significantly different attributes in terms of criminology, incarceration patterns, and the nature of the committed offenses. A general trend is that the characteristics of offenders vary depending on the victim's age. As the age of the victim increases, there is a tendency for worse outcomes in terms of violence, recidivism, and other risk factors. It is generally typical that victims often know their offenders, with this being most frequent among cases involving child victims. Offenders with child victims are typically offenders, who only have sexual offences in their criminal records. They typically show cooperative behavior in prison, but face a high risk of becoming victims themselves while incarcerated. In the case of juvenile victims, offenders also predominantly commit sexual offenses but their behaviours are more violent and impulsive in nature. Offenders of adult victims, however, tend to have an extensive criminal history and their crimes are characterized by impulsivity, high aggression, and violent tendencies. Their disciplinary records in prison are generally poor, and they are frequently involved in violent disciplinary incidents.

Keywords: sex offenders, pedophilia, rape, prison

1. Bevezetés, a szexuális bűnelkövetők fogalmi keretei

A tanulmány célja egy doktori disszertációhoz² köthető, többéves kutatómunka részeredményeinek bemutatása. A kutatás a hazai börtönpopuláció felnőtt férfi szexuális bűnelkövetőire irányult, amelyben az áldozatok életkora szerinti bontásban vizsgáltam az elítélti jellemzőket. Jelen tanulmány keretei között csak a kutatás – némi önkényességgel kiválasztott – főbb konklúzióinak, szociológiai szempontból releváns eredményeinek bemutatására vállalkozom.

Az elmúlt évtizedek során a szexuális bűncselekmények hátterére, az elkövetők jellegzetességeire fókuszáló kutatások kiemelt figyelmet kaptak a pszichológiai, társadalomtudományi és rendészeti irodalomban. Az intenzív érdeklődés hátterében egyrészt a társadalmi változások (társadalmi érzékenység, aktuális társadalompolitika), másrészt az ezekre reflektáló jogszabályi változások, nem utolsósorban a cselekmények kiemelten súlyos társadalmi megítélése állhat. A téma érzékenysége és közbeszédben, médiában is gyakran megjelenő (és igen gyakran tévesen használt fogalmak) okán is fontosnak tartok röviden tisztázni pár fogalmat, például hogy ki a szexuális bűnelkövető, ki a pedofil, és mi a különbség ezen fogalmak között.

A szexuális bűncselekmény – mint bűncselekmény – alapvetően jogi kategória, általában a büntető törvénykönyvben, hazánkban a Büntető törvénykönyvről szóló C. törvény (továbbiakban: Btk.) XIX. fejezetében rögzített magatartásformák köre (Grady 2009), mely azonban jelentősen eltér az egyes országok jogi és tudományos

2 Somogyvári Mihály: *A szexuális bűnelkövetők – tipológiák, elemzés, kezelés jelentősége és lehetősége a büntetés-végrehajtási intézeteken belül*. Nemzeti Köszolgálati Egyetem, 2024.

terminológiáiban. Ebből fakadóan a kutatások is különböző mintákkal dolgoznak, és bár rengeteg tanulmány, empirikus elemzés születik, ezek összehasonlíthatósága, így validitása is korlátozott. Ráadásul a vizsgálatok és azok érvényessége elsősorban az igazságszolgáltatás látókörébe került elkövetőkre vonatkozik,³ ezen belül is jellemzően a letöltendő szabadságvesztésre ítéltre, így a szabadságelvonással nem járó büntetésre ítélt nem kerülnek be ebbe a látókörbe.

Különösen fontos a fogalmi tisztázás azon elkövetők esetében, akiknek az áldozata fiatal- vagy gyermekkorú. Ezeket az elkövetőket gyakran pedofilokként emlegeti a köznyelv, fontos azonban jelezni, hogy ilyen büntetőjogi fogalom nincs, és a serdülőkorú áldozat esetén sem feleltethető meg a cselekmény a pedofiával, függetlenül attól, hogy a közbeszédben gyakran összemósodik a kettő. A pedofília egy pszichiátriai fogalom, a mentális zavarok körébe tartozó szexuális parafília. A DSM-5 szerint a pedofília (számos más kritériuma mellett): „*Legalább 6 hónapon át visszatérő, intenzív szexuális izgalmat kiváltó fantáziák, szexuális késztetések vagy viselkedés pubertás előtt álló gyerekekkel (általában 13 éves vagy annál fiatalabb gyerekekkel) való szexuális tevékenységgel kapcsolatban. [...] Nem tartozik ide a késő kamaszkorban lévő, 12 vagy 13 éves személlyel tartós szexuális kapcsolatban lévő személy*” (DSM 2013: 451).

A szexuális bűnelkövetőkkel foglalkozó hazai vizsgálatok és gyakorlati terápiás tapasztalatok alapján is elmondható, hogy a gyermek- és fiatalkorúval szembeni szexuális bűnelkövetők nagy része (megközelítőleg 90 százalék) pszichiátriai értelemben véve jellemzően nem pedofil, inkább valamilyen személyiségzavarral, esetleg más pszichiátriai kórképpel diagnosztizálható (Somogyi 2023). Az áldozat életkorának jelentősége megjelenik a jogi szabályozásban is, hiszen a Btk. a szexuális bűncselekmények minősítéseként kezeli azt.

1. táblázat: A szexuális bűncselekmények jogi minősítése

Szexuális kényszerítés
196. § (2) [...] szexuális kényszerítés a) tizenhatalcadik életévét be nem töltött személy sérelmére
196. § (3) [...] ha a szexuális kényszerítést tizenhatalcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el
Szexuális erőszak
197. § (2) Szexuális erőszakot követ el az is [...] aki tizenhatalcadik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet.
197. § (3) [...] ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt a) tizenhatalcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el
Szexuális visszaélés
198. § (1) [...] aki tizenhatalcadik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez, vagy ilyen személyt arra bír rá, hogy mással szexuális cselekményt végezzen [...].
198. § (4) [...] aki tizenhatalcadik életévét betöltött, de tizenhatalcadik életévét be nem töltött személlyel a vele kapcsolatban fennálló hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve [...].

3 A szexuális bűncselekmények esetén a látencia – különösen más bűncselekménytípusokhoz viszonyítva – is meglehetősen nagy, ami a külföldi és hazai szakirodalmakban egyaránt elfogadott tény (Quackenbush 2003, Zgoba et al. 2003, Virág 2013, Szabó 2019, Parti–Szabó–Virág 2016). Mértéke többszöröse lehet a hivatalos adatoknak (Parti–Szabó–Virág 2016), egyes kutatások alapján akár tízszerese is (Korinek 2007, Haller–Fogarasi–Farkas 2020).

A Btk. ugyanakkor eltérő életkori kategóriákat használ, így különböző esetekben a 18., a 14. és a 12. életévet be nem töltött, illetve a 14 és 18 év közötti sértett is megtalálható. Ehhez hozzátartozik az is, hogy van olyan elkövető, akinek az áldozatai között megtalálható fiatal-, gyermek- és felnőttkorú is, továbbá van olyan, akinek egyazon áldozata gyermekkorától felnőtt koráig tartott az abúzus, amely esetben az elkövető a Btk. szerint három különböző (eltérő minősítésű) bűncselekményében érintett.

2. Az elméleti megközelítések főbb irányai

A szexuális bűnelkövetőkre irányuló kutatások, különböző diszciplínák eltérő logikai megközelítéseket és vizsgálati irányokat feltételeznek. Egyes irodalmak a szexuális bűncselekmények társadalmi, szakpolitikai aspektusaira irányulnak, így különösen a társadalmi attitűdök, a morális pánik (Cohen 2011), a nemierőszak-mítoszok (Parti–Szabó–Virág 2016, Szabó–Virág 2017) oldaláról vizsgálják a szexuális erőszak jelenségét és az arra adott intézményi válaszokat. Más kutatások a szexuális bűncselekmények oksági kérdéseire irányulnak. A magyarázóelméletek és elkövetői tipológiáinak irodalmi kiterjedtségét jól példázza, Tony Ward, Devon L. L. Polaschek és Anthony R. Beech (akik maguk is számos elméleti és empirikus tanulmány szerzői) *Theories of sexual offending* című terjedelmes monográfiája, amelyben arra tettek kísérletet, hogy a relevánsnak vélt elméleti irányokat csoportosítsák és rendszerbe foglalják (Ward–Polaschek–Beech 2006). Tony Ward és Stephen M. Hudson egy külön metaelméleti keretet is alkottak a különböző teóriák osztályozására (Ward–Hudson 1998), amit az elmúlt évtizedekben számos más szerző és kutató is átvett, így a hazai irodalmakban is többször hivatkozott rendszer (lásd: Virág 2013, Haller–Fogarasi–Farkas 2020). A tipológiák a magyarázóelméletekhez képest már célorientáltabbak, és nem pusztán a „miért” megértése okán, hanem eleve klasszifikációs céllal jöttek létre (például az elkövetői motivációt [Groth–Burgess–Holmstrom 1977, Groth 1979, Knight–Prentky 1990] vagy az elkövetők profiltípusát [Harris–Mazerolle–Knight 2009] helyezve fókuszukba).

Ezektől némileg elválasztható a szexuális bűnelkövetők kockázati, kockázatelemzési vizsgálati iránya, amely elsősorban kriminológiai szempontból, alkalmazott jelleggel vizsgálja a szexuális bűncselekmény bekövetkezésének vagy ismétlésének (visszaesés) kockázatát. A kockázatelemzés témakörét azért is érdemes kiemelni, mert számos kriminológiai kutatásnak egy kockázatelemzésért és kezelésért felelős intézmény adta az intézményi és empirikus hátteret (például a fentiekben is hivatkozott Groth, Knight, Prentky, Ward).

Az előbbiekhöz számos ponton kapcsolódik, de mégis külön vizsgálati irányként érdemes hivatkozni az elkövetőkre irányuló kezelésre, a terápiás módszerekre (Brown 2010, Chung–O’Leary–Hand 2006, Yates 2013) és azok hatékonyságára, intézményi alkalmazhatóságára (Harkins–Beech 2007, Wakeling–Webster–Mann

2005, Marshall–Eccles–Barbaree 1993) irányuló kutatásokra. A továbbiakban az elméleti keretek bemutatására terjedelmi okokból még vázlatosan sem vállalkozom.

2.1. *A börtön mint vizsgálati terep*

A szexuális bűnelkövetőkre irányuló fogalmak és az elméleti irodalmak irányainak széles spektruma mellett fontos azonban a fogvatartotti mintákon alapuló kutatások kapcsán néhány börtönszociológiai kérdésre röviden kitérni. A börtön mint vizsgálati közeg ugyanis nem pusztán egy mintavételi kérdés, hanem az eredmények magyarázata, értelmezése szempontjából is meghatározó elemi tényező.

Szociológiai szempontból a börtön profán módon leegyszerűsítve egy olyan hely, ahol arányaiban kevesebb ember őriz és próbál kontrollálni különböző eszközökkel (arányaiban) nagyobb számú, nagyon széles skálán mozgó, heterogén bezárt tömeget. Akiket bezárnak, azokat akaruk ellenére tartják fogva, és általában vagy azzal vádolják vagy azért ítélték el őket, mert súlyosan megszegték az adott kor és az adott ország normáit, törvényeit. Erving Goffman nyomán a börtönöket így szokás totális intézményeknek is nevezni, amelynek lényege, hogy az intézmény az egyén élettevénysége felett részletes és totális irányítást kísérel meg gyakorolni.

„A totális intézmény úgy definiálható, mint egy olyan lakó- és munkahely, ahol a társadalomtól jelentős időre elzárt, nagyszámú, hasonló helyzetben lévő egyén együtt él egy zárt, formálisan irányított élettérben” (Goffman 1961: 21). Az intézményi szinten meghatározott szabályok és formalitások mögött/mellett húzódik a fogvatartotti szubkultúra, részben pont ezen „totalitásokra” adott válaszként (Boros–Csetneky 2002). A fogvatartotti szubkultúra tág értelemben jelenthet attitűdöket, interakciókat, szokásokat, börtönszlenget, sajátos hierarchiát stb. A fogvatartotti szubkultúrába való integrációt, illetve annak folyamatát nevezzük prizonizációnak (Clemmer 1950). Ennek nyomán a fogvatartott elsajátítja a belső szokásokat, szerepeket, szabályokat, beilleszkedik a börtön formális és informális rendszerébe. A prizonizáció szintjére több tényező is hatással van, amelynek jellegéről, hazai sajátosságairól Papp Gábor írt részletesen kutatásában (Papp 2009). A fogvatartotti szubkultúra tehát meghatározza a fogvatartotti szerepeket, a hierarchiát, a megküzdési stratégiákat stb. A prizonizáció valamilyen formában minden fogvatartottatra hatással van, még ha annak szintje különböző is. A fogvatartottakra tehát hatással van a fogvatartotti szubkultúra, a fogvatartott társak, illetve maga a tény, hogy zárt intézeti viszonyok között kénytelenek élni. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül az intézményrendszer szándékolt ellenhatása sem (kezelési programok, terápiák, valószínűleg missziók), amivel ezeket a prizonizációs hatásokat ellensúlyozni akarja.

Aki több évet tölt el zárt intézeti keretek között, annak pszichés állapotát, attitűdjeit, az áldozathoz, önmagához való viszonyát jelentősen meg fogja határozni az a tény, hogy börtönben van, valamint a bent tartózkodása alatt őt érő hatások.

Ezek jellege, intenzitása eltérő lehet az egyes országokban, akár országon belül is, és változhatnak a börtönévek alatt. Különböznek és változnak az infrastruktúrá-

lis lehetőségek is, hiszen nem elhanyagolható kérdés, hogy valaki egy nyolcfős zárkában élt az elmúlt öt évben másik hét erőszakos elkövetővel, vagy egyszemélyes elhelyezést kapott; foglalkozott vele pszichológus, akár csak havi rendszerességgel, volt lehetősége részt venni terápiás programon, vagy sem.

Azaz a börtönpopuláción alapuló vizsgálatok és azok eredményei sem választhatók el attól a tényről, hogy azok alanyai nem pusztán egy bűnelkövetői csoport, hanem valamely ország valamely börtönében lévő fogvatartotti szubkultúra tagjai.

3. A kutatás módszertana és főbb irányai

Jelen tanulmány háttérét adó disszertáció fő célja a jogerősen elítélt, erőszakos, felnőtt korú, férfi szexuális bűnelkövetők vizsgálata volt a magyar börtönpopulációban. Vizsgálatomon belül megkísérlem feltérképezni ennek az elkövetői körnek az attribútumait, elsősorban fogvatartási kockázati szempontból, börtönszociológiai, intézményi szűrőn keresztül értelmezve az eredményeket. A kutatás fő kérdése az volt, *hogy miben rejlik a szexuális bűnelkövetők különböző csoportjainak egymáshoz és a fogvatartotti populációhoz képesti különbsége, milyen jellemzőkben, milyen fogvatartási kockázati tényezőkben ragadható ez meg.*

A tanulmány háttérét adó kutatás két pilléren alapult. Első lépésben a büntetés-végrehajtás nyilvántartási rendszeréből kinyerhető fogvatartási alap- és kockázatelemzési adatok elemzését végeztem el. A nyilvántartásból számos demográfiai és fogvatartási alapjellemző, a kriminális előéletre, családi háttérre, szocioökonómiai helyzetre, börtönön belüli magatartásra, pszichológiai jellemzőkre irányuló adat nyerhető ki, amelyek nagy többségben a fogvatartottak önbevallásán alapulnak, kisebb részben a személyi állomány szakmai megállapításait tartalmazzák. Bár értékes börtönszociológiai, kriminológiai, pszichológiai adatokat is tartalmaz a nyilvántartási adatbázis, fontos leszögezni, hogy azok nem kutatási céllal készültek, így az – vitathatatlan értéke ellenére – egy igazgatási tevékenység járulékos hozadéka. Ennek a kutatás korlátait is meghatározó következménye, hogy a változók és azok értékei eleve adottak, azon változtatni utólag érdemben nem lehet.

A kutatás háttéréül szolgáló adatok a fogvatartotti adatbázis 2023. márciusi lekérdezésén alapulnak. A használt adatbázisban a teljes jelen lévő fogvatartotti populációt vettem alapul, amelyet a vizsgálat fókuszának megfelelően szűkítettem. A vizsgálati minta összeállításában első körben az erőszakos cselekmény miatt elítélteket válogattam le, majd ezt a kört szűkítettem azokra, ahol a nyilvántartás alapján kinyerhető volt az áldozat életkora szerinti minősítés.

Az így kapott erőszakos szexuális bűnelkövetőket lefedő mintát felosztottam az áldozat életkora szerinti csoportokra, amely az elemzés főbb logikai ívét is meghatározta. A Btk. minősítési jellegéből fakadóan valójában nem tudtam létrehozni a sértett életkora szempontjából teljesen homogén csoportokat, hiszen a szexuális kényszerítés esetén a minősítés határa 14, míg a többi esetben 12 év. A könnyebb

érthetőség kedvéért ezért a tanulmányban „gyermek áldozatnak”, „fiatalkorú áldozatnak” és „felnőtt áldozatnak” neveztem a – jogi minősítések alapján összeállított – kategóriákat. A kutatás alapját képző adatbázis struktúrája tehát a következők szerint alakult:

2. táblázat: A szexuális bűnelkövetők vizsgálati mintája

A vizsgálati minta összetétele		
	N	%
Gyermek áldozat	212	34,3
Fiatalkorú áldozat	136	22,0
Felnőtt áldozat	270	43,7
Összesen	618	100

A vizsgálat során kizárólag leíró statisztikai elemzéseket végeztem; a kutatásnak nem is volt célja szofisztikáltabb statisztikai összefüggések feltárása, inkább az adatok minél szélesebb körének exploratív jellegű vizsgálata, amely alapját képezheti későbbi, komolyabb hipotézisvizsgálatoknak.

Kutatásom második nagyobb blokkjában a büntetőügyekben eljáró bíróságok elsőfokú ítéleteinek elemzését végeztem el, az áldozatok életkori felosztását követve 40–40–40, azaz összesen 120 darab ítéletkiadmányt feldolgozva.

Az ítéletek felépítésükben és struktúrájukban többé-kevésbé hasonló mintát követnek, vagyis hasonló részletességgel taglalják az elkövető(k) személyi körülményeit és meglehetősen explicit és narratív módon írják le az elkövetett cselekményt, illetve az igazságügyi szakértők véleményét (bár terjedelmükben jelentős eltéréseket mutattak). Az ítéletekből kinyerhető információk között voltak „egzakt” adatok, például az áldozat neme, életkora, az elkövető korábbi cselekményei stb., illetve olyanok, amelyek az információk értelmezése alapján kerültek átkódolásra. Elsődlegesen a fogvatartotti nyilvántartásokból nem kinyerhető adatokra fókuszáltam, így például az áldozat és elkövető viszonyára, a cselekmény impulzív, tervezett vagy folytatódó jellegére stb. Ezek az információk a legtöbb esetben részletesen, script jelleggel kerülnek leírásra az ítéletekben, mégis óhatatlanul benne van a kutatói szemszög egyfajta „szubjektív értékelése” is. Mindazonáltal az ítéletek feldolgozásánál ezen elemzési szempontokat változókká, alakítottam, amelyekből egy önálló adattáblát készítettem.

A tanulmány háttérét adó kutatásban elsősorban a börtön oldaláról értelmezhető kockázati szűrőn keresztül vizsgáltam az eredményeket, így az elkövetőt mint fogvatartottat értelmeztem, és a vizsgált területek között erősebben domináltak a fogvatartási szempontok. Az eredményeket természetesen nem lehet egyetlen tanulmányba rövidíteni, ezért csak néhány általam fontosabbnak vélt aspektust ragadnék ki, amelyek egyrészt rávilágítanak, arra, hogy a szexuális bűnelkövetők

mennyire heterogén csoport, másrészt segítenek bemutatni az egyes elkövetői alcsoportok főbb karakterisztikáját, ami a témát övező közbeszéd, illetve a társadalomtudományok szempontjából tágabb szegmensben is relevánsabb lehet.

A vizsgálat etikai kérdései kapcsán fontos leszögezni, hogy a szerző Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokága Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézetének vezetője, a szervezet hivatásos állományú tagja, ami meghatározta a kutatás témáját, logikáját és választott kutatási módszereket is.

4. A cselekmények elkövetési jellemzői

A következőkben első lépésben az ítéletek feldolgozásának néhány fontosabb eredményére térek ki. Az elemzés során elsősorban a cselekmények jellegét, az áldozat és az elkövető viszonyát lehet kiolvasni, amely a szexuális bűncselekmények szélesebb társadalmi vonatkozásainak értelmezését is jobban segíti.

4.1. Az elkövető és az áldozat viszonya, ismeretségi szintje

Az elkövető és az áldozat viszonya, kapcsolati státusza, ismeretségi szintje és a nemi erőszak jellemzői között egyértelmű összefüggés mutatkozik, így az a hazai és nemzetközi kutatásokban is megerősített jellemzője a nemi erőszaknak, hogy az áldozatok jelentős része ismeri az elkövetőt (Virág 2004, Szabó 2019, Koss et al. 1988, Stermac–Du Mont–Dunn 1998). Ez a tendencia saját elemzésemben is megfigyelhető volt.⁴

3. táblázat: Az elkövető és az áldozat viszonya

Az elkövető ismerte az áldozatot (%)		Az elkövető családtag volt (%)		N
Összes esethez képest		Az ismerősökön belül		
Gyermek áldozat	85,0	67,5	79,4	40
Fiatalkorú áldozat	80,0	35,0	43,8	40
Felnőtt áldozat	50,0	17,5	35,0	40
Összesen	71,7	39,2	54,7	120

A legnagyobb arányban ez a gyermekkorú áldozatoknál fordul elő, ahol az érték közel 85 százalék, de még a felnőtt áldozatok esetében is magas, 50 százalékos az arány. A jelenség, hogy a gyermekkorú áldozatok és az elkövetők közti nagyon nagyarányban ismerték egymást, szintén nem hazai sajátosság (Dubé–Hébert 1988, Fischer–McDonald 1998). Ahol az elkövető nem ismerte a sértetteket, ott jobbra internetes ismeretség, online zsarolás állt a háttérben. Az a típus, aki a nemierőszak-mítoszokban megjelenik, és akikre a különböző büntetőpolitikai intézkedések

⁴ Az adatok feldolgozásánál néhány esetben merült fel, hogy az elkövető(k) tudja(k), ki az áldozat, ismerik annak körülményeit, esetleg vannak közös ismerőseik, de a sértett személyes ismeretségben, beszélőviszonyban nem áll az elkövetőkkel. Ezeket az eseteket úgy értelmeztem, hogy „nem ismerték” egymást.

elvben irányulnak (pedofil-nyilvántartás vagy bizonyos közterületekről való kitiltás például), azaz a klasszikus értelemben vett „cukrosbácsi”, a gyermekáldozatokat érintően összesen egy elkövető volt (konkrét esetben egy idősebb elkövető, aki kólát vesz a parkban fiatal fiúknak, hogy megfoghassa ruhán keresztül a nemi szervüket).

A fiataikorúak esetén már árnyaltabb a kép, és megjelenik a gyermekotthonból prostitúciós céllal elcsábított fiatal lányok esete, de jellemzően ebben a kategóriában is a családi ismerősök dominálnak. Az áldozat számára nem ismert elkövetők között markáns kategóriát képeznek azok az „utcai ragadozókhoz” köthető esetek. Itt az áldozatokat impulzív, opportunista jelleggel találják meg az elkövetők (buszmegálló, erdős terület, kevésbé forgalmas útszakasz stb.), tulajdonképpen egy tipikus utcai erőszakot jelent, ahol az áldozat fiatal korának nincs közvetlen relevanciája, legfeljebb indirekt módon (például a fiatalabb kor gyengébb fizikummal jár együtt, ebből fakadóan kisebb ellenállást feltételezhet az elkövető).

A felnőtt áldozatok esetében árnyalt leginkább az elkövető és az sértett viszonya, de még ebben a kategóriában is elmondható, hogy az áldozatok fele ismerte az elkövetőket (barát, sógor, szomszéd, már felnőtt gyerek a saját szülőjével szemben stb.). A mintában jól elkülöníthető kategóriát képeznek a börtönökön belüli zárvatársak esetei. Összességében a 40 esetből 6 ügy valamelyik bv. intézetben történt (a különböző zárt intézeti sajátosságokra a későbbiekben még kitérek). A klasszikus értelemben vett utcai nemi erőszak – azaz ahol az elkövető a számára ismeretlen sértettet a helyzeti impulzus és a vélt kínálkozó lehetőség okán megerőszakolja – a felnőtt áldozatoknál 11 esetben jelent meg, így (bár még a felnőtt áldozatok között is csak az esetek negyedét jelenti) összességében ez tekinthető a legdominánsabb csoportnak.

4.2. A cselekmények folytatólagos/impulzív, illetve tervezett jellege

Az elkövetett cselekmények közti különbségek egyik meghatározó eleme azok időbelisége és tervezettsége. A cselekmények vagy folytatólagosak, vagy egyszeriek, az egyszeri elkövetés pedig lehet impulzív vagy éppen módszeres tervezés eredménye. A feldolgozott dokumentumok alapján a nemi erőszak egy meghatározó részében nem egyszeri eset, sokszor hónapokon vagy akár hosszú éveken át tartó elkövetés áll a háttérben, amely markáns különbségeket mutatott az egyes elkövetői csoportokban.

4. táblázat: A cselekmények időbelisége, tervezett jellege

Elkövetés jellege (%)				
	N	Folytatólagos	Egyszeri	
			Impulzív	Tervezett
Gyermek áldozat	40	72,5	20,0	7,5
Fiataikorú áldozat	40	42,5	52,5	5,0
Felnőtt áldozat	40	10,0	87,5	2,5
Összesen	120	41,7	53,3	5,0

A gyermekáldozatok esetén az ügyek 72,5 százaléka (zömében családon belüli) folytatóságos elkövetésnek számított, ami szintén visszaköszön a témát érintő kutatásokban (Szabó 2019, Koss et al. 1988, Fischer–McDonald 1998). A legtöbb esetben az áldozat rábírása a cselekményekre szimplán rábeszéléssel, később zsarolással történt, járulékos erőszakra ritkán volt szükség. A gyakran éveken keresztül tartó abúzus dinamikájának egyik sajátossága volt, hogy az áldozat életkorának növekedésével az elkövető egyre több mindent akart, egyre több szexuális fantáziáját akarta kielégíteni, amivel párhuzamosan (részben az áldozat életkorával együttjáróan, az ellenállás erősödésével) az erőszak szintje is gyakran növekedett. Sok esetben az áldozatok olyan környezetben nőnek fel, ahol szexuális célú kihasználásuk a mindennapi élet és a normalitás természetes velejárójának tűnik számukra. Emellett természetesen megtalálhatóak olyan esetek is, ahol ez a dinamika nem érvényesült, és a gyermekeket a legelejétől fogva magas fokú járulékos erőszak mellett abuzálták szexuálisan. A hosszan tartó cselekményeknek gyakran az vetett véget, hogy a gyerek felnőtt, és az ellenállását már nem lehetett zsarolással áttörni, vagy valamilyen egészségügyi ellátásra szorult, esetleg terhes lett.

A nem folytatóságos, egyszeri elkövetés két megnyilvánulási formája az impulzív és a tervezett jelleg volt, ezen belül – eltérő arányban ugyan, de – minden csoportban az impulzív jelleg dominál. A szexuális erőszaknak gyakran a médiában is ábrázolt formája – miszerint egy szexuális ragadozó egy éjszakai buszmegállóban vagy egy elhagyottabb útszakaszon, egy néptelen mellékutcában egy hirtelen gondolattal leteperi többé-kevésbé random áldozatát, vagy valaki egy heves vitát követően megerőszakolja exfeleségét – létező jelenség, még ha az esetek csak kisebb szegmensét jelenti is.

A szexuális bűncselekményekre jellemző impulzivitás kérdését Holcomb és munkatársai vizsgálták 2019-ben megjelent kutatásukban, amelyben egy olyan döntési/választási mintaként fogalmazták meg, ahol az elkövetők kevésbé veszik figyelembe a potenciális következményeket (Holcomb–Mahoney–Lawyer 2019). Az impulzivitás ilyen szempontú értelmezése egy klinikai kérdés. Az ítéletek részletes cselekményleírása alapján az impulzivitást elsősorban a tervezettség hiányaként értelmeztem, mint egy adott pillanathoz köthető egyszeri eseményt, amelyben az elkövető a sértettet a helyzeti impulzus, vágy, a vélt kínálkozó lehetőség miatt bántalmazza szexuálisan. Azaz sem tervszerű előkészület, sem az áldozat kiválasztásában nem figyelhető meg módszeresség.

Az impulzivitással szemben viszonylag ritkák a tervezett cselekmények, amelyek előfordulása a gyermekáldozatok esetén némileg magasabb. A tervezettséget úgy vizsgáltam, hogy tetten érhető-e valamilyen előkészület és módszeresség egy konkrét áldozat és egy konkrét cselekmény elkövetése esetében. Módszertani szempontból fontos leszögezni, hogy a folytatóságos vagy ismerősi körön belüli elkövetés eseteit nem ebbe a kategóriába soroltam, még akkor sem, ha a gyermekek különböző cselekményekre való rábírása sokszor módszeres és hosszan tartó manipulatív cselekmények sorával érhető el, ugyanakkor ez általában lényegesen lassabban és kevésbé tudatosan épül fel.

4.3 A cselekmények elsődleges motivációja és az erőszak intenzitása

A dokumentumok által leírt cselekmények jellege, körülménye, az elkövetők vallomása alapján próbáltam értelmezni a cselekmény elsődleges motivációját. Első ránézésre ez talán egyszerűnek tűnik, és értelmezhetjük a kérdést úgy is, hogy vajon a cselekmény a *szexualitás* erőszakos megnyilvánulása vagy az *erőszak* szexuális megnyilvánulása.

Az előbbi túlnyomórészt szexuális indíttatású, míg a másik esetben a nemi erőszak alapvetően valamilyen erőszakos cselekmény járulékos megjelenése. A kettő elválasztása részben szubjektív, és nem is minden esetben egyértelmű. Járulékos elkövetésnek értelmeztem az olyan cselekményeket, mint például a prostitúcióra kényszerítés (az ellenállás megtörése vagy cselekményekhez való „szoktatás”), a zárkán belüli erőszak („csicskáztatás”, sanyargatás velejárója), a betöréshez köthető járulékos cselekmény, a szakítás utáni fizikai bántalmazás és a bosszúerőszak stb. Az áldozatok életkora szerinti bontásban az látszik, hogy a járulékos erőszak alapvetően a felnőtt áldozatoknál jellemzőbb, ott több mint az esetek negyede ebbe a kategóriába tartozik.

5. táblázat: A cselekmények elsődleges motivációja

	Szexualitás szerepe (%)			
	N	Elsődleges	Járulékos	Nincs adat
Gyermek áldozat	40	97,5	0,0	2,5
Fiatakorú áldozat	40	85,0	15,0	0,0
Felnőtt áldozat	40	72,5	27,5	0,0
Összesen	120	85,0	14,2	0,8

Eltérő adatok voltak az áldozatok neme szerint is, így például a felnőtt áldozatok körében a férfi sértettek több mint 70 százaléka tartozott a járulékos esetek közé. Emellett fontos különbség, hogy a járulékos cselekmények esetén – jellegükből fakadóan – a cselekményekhez köthető erőszak szintje is magasabb volt.

A cselekményekhez köthető erőszakosság szintjét vizsgálva azt alapvetően „addíciós erőszakként” értelmeztem, vagyis a szexuális abúzust kísérő, de attól elválasztva megjelenő fizikai erőszakot. A kísérő erőszak lehet az áldozat akaratának megtörése, vagy a járulékos cselekmények esetén megjelenő öncélú erőszakosság is. Tehát ha az áldozat rábeszélés vagy fenyegetés hatására alávetette magát az aktusnak, akkor ott addíciós erőszak nincs, vagy csak alacsony szintű, függetlenül attól, hogy a cselekmény maga járt-e fizikai fájdalommal.

A cselekményeket kísérő erőszakosság így nagyon széles skálán mozgott. Az egyik oldalon a rábeszélés, a zsarolás, fenyegetés áll (azaz „nincs”, vagy „csak implicit” erőszak), míg a skála másik oldalán a magas addíciós erőszak áll, amely az áldozat komoly bántalmazását is jelentette, sok esetben extrém fizikai fájdalomkózzal, egészségkárosodással.

6. táblázat: Az erőszak intenzitása a cselekményekben

	Erőszak intenzitása (%)					
	N	Nincs/ implicit	Alacsony	Közepes	Magas	Nincs adat
Gyermek áldozat	40	75,0	17,5	2,5	0,0	5,0
Fiatalkorú áldozat	40	17,5	22,5	37,5	22,5	0,0
Felnőtt áldozat	40	10,0	27,5	25,0	37,5	0,0
Összesen	120	34,2	22,5	21,7	20,0	1,7

Ahogy az áldozatok életkora nő, és az áldozat akaratának, ellenszegülésének megtörése nehezebb, úgy a nemi erőszakot kísérő bántalmazások szintje is emelkedik. Így a gyermekáldozatoknál gyakorlatilag nincs addíciós erőszak, míg a felnőtt áldozatok körében kifejezetten magas kísérő erőszak jellemző. Külön vizsgáltam a cselekményekben megjelenő szadisztikus jelleget is, amelyből összesen 11 eset volt, ebből 3 a gyermek, 4–4 a fiatalkorú és felnőtt áldozatok közt. A szadisztikus elkövetés a szexuális bűnelkövetők motivációs tipológiáinak (Knight–Prentky 1990, Groth 1979) is kiemelt aspektusa. A szadisztikus jelleget úgy értelmeztem, hogy a fizikai és szexuális erőszak alkalmazásának célja maga a bántalmazás és fájdalom okozása, az áldozat módszeres megalázása és emberi méltóságának lebontása. Ezek természetesen valamennyire mind következményei/velejárói a szexuális abúzusnak, de a szadisztikus elkövetésnek ez nem velejárója, hanem *célja*, amiben a szexualitás általában csak egy eszköz. Szemléletes példa lehet az egyik eset, ahol a sérülékeny és zsarolható áldozatokat kereső elkövető „nőgyógyászati vizsgálatot” és beöntést végez az áldozatainak, ami az elkövetői tipológiákban is említett „tipikus” megnyilvánulása a szadisztikus elkövetőknek (Groth 1979). Ebbe a kategóriába soroltam a bv. intézetekben megnyilvánuló szexuális erőszak egy jelentős részét is, amelynek egyik jellemzője, hogy hosszú hetek, hónapok sanyargatását követően a mentálisan megtört áldozatot egy idő után fizikailag is bántalmazzák, és ez egyre szélsőséesebb formát öltve végül bizarr szexuális bántalmazásba torkollik.

5. Elítélti jellemzők

Az elemzés háttérét adó kutatásban a bv. szervezet nyilvántartási rendszerből kinyerhető adatokból számos területet vizsgáltam részletesen, így a fogvatartási jellemzőket (szexuális bűnelkövetők aránya, ítéletek hossza stb.), az elkövetők demográfiai adatait, kriminalitási jellemzőit, fiatalkori devianciákra vonatkozó adatokat, illetve a fogvatartási kockázatokat, ezen belül is az öngyilkosságra/önkárosításra vonatkozó szerhasználatot, a börtönön belüli fegyelmi helyzetet, illetve a kiszolgáltatottságot, veszélyeztetettséget.

5.1. Az elkövetők profiltiszta jellege

A szexuális bűnelkövetőkre irányuló egyik kriminológiai jellegű tipológiai megközelítés abból indul ki, hogy a bűnelkövetők egy jelentős része alapvetően sokoldalú bűnözőként írható le, akik idővel többféle bűncselekménytípusban vesznek/vehetnek részt, míg a speciális elkövetők jellemzően egyféle elkövetési profillal rendelkeznek. A modell alapján a sokoldalú szexuális bűnelkövető olyan bűnöző, aki egy kriminális életút meghatározott pontján egy szexuális bűncselekményt (is) elkövet, azaz a szexuális bűncselekmény az antiszociális, bűnözői viselkedésnek csak egy megnyilvánulása a sok közül. Ezzel szemben áll a speciális elkövetői profil, amely alapvetően egy profiltiszta elkövetési jelleget sejtet, és visszaesés esetén is elsősorban a szexuális cselekmények kockázata merül fel (Harris–Mazerolle–Knight 2009).

Az elkövetők kriminalitása (illetve annak kiterjedtsége) a szervezeti megközelítés szempontjából egy biztonsági/fogvatartási kérdés is: minél kiterjedtebb a deviáns magatartása, „bűnözői portfóliója” egy bűnelkövetőnek, annál inkább feltételezhető a bűnözői szubkultúrába való erősebb beágyazottsága is.⁵ Az elkövetők profiltisztasága vagy éppen kiterjedt kriminalitása azonban a szexuális bűncselekmények értelmezése és kezelése szempontjából is releváns. Társadalmi szempontból szintén fontos, hogy mennyire, mire irányulóan és milyen módon veszélyes egy elítélt, így ennek reintegrációs hozadékaként minél szélesebb a kriminalitás, a reintegrációs beavatkozások szükséglete ugyancsak annál összetettebb (ami a siker kisebb valószínűségét is jelenti egyben). A különböző bűncselekmények jelenléte esetén feltételezhetjük, hogy a nemi erőszak a kriminális karrier egy állomása, amelyet megelőző vagy kísér más (akár több) normasértés is.

A disszertációban a mintába bekerült elítéltek által elkövetett összes bűncselekményt vizsgáltam a kriminális kiterjedtség megállapítása céljából, most azonban ennek csak a leegyszerűsített konklúziójára térnék ki, miszerint a minta több mint felének szexuális jellegűen túl nincs más típusú elkövetett cselekménye, azaz bűnelkövetőként profiltiszta.

7. táblázat: Az elkövetők profiltiszta jellege

Profiltiszta/járlékos elkövető az áldozat életkora szerinti bontásban (%) N = 618		
Az áldozat életkora	Profiltiszta elkövető	Egyéb erőszakos, járulékos cselekmények
Gyermek áldozat	71,7	16,5
Fiatakorú áldozat	51,5	30,1
Felnőtt áldozat	35,2	50,4
Összesen	51,3	34,3

⁵ Ez hatással lehet a prizoizáció szintjére (lásd fent: Clemmer 1950, Papp 2009), de a börtönrutin a hazai kutatások alapján is meghatározó eleme lehet az egyén fogvatartotti szubkultúrában elfoglalt helyének (Solt 2012a).

Ugyanakkor itt is érvényesül az a tendencia, hogy az áldozat életkorának emelkedésével a profiltiszta jelleg szűkül, míg az erőszakos, járulékos cselekmények előfordulása nő az elítéltek bűncselekményei között.

5.2. Fiatalkori devianciák, társas viszonyok

Az a jelenség, hogy valaki minél korábban követ el bűncselekményt, azaz minél fiatalabban kezdi kriminális karrierjét, az annál hosszabb és intenzívebb lesz, a hazai és nemzetközi kutatásokban egyaránt megjelenik (Farrington 1992, Solt 2012b, Koppen 2018), ami egyben magasabb visszaesési kockázatot jelent (Koppen 2018). A fogvatartottak befogadásához köthető kockázatelemzési eljárás során éppen ezért több kérdést is feltesznek a fiatalkori kriminalitásra és devianciákra vonatkozóan. A kérdésre adott válasz (*Hány évesen került első alkalommal összeütközésbe a törvénnyel?*) önbevallás-alapú, így nyilván szubjektív az is, hogy ki mit tekint törvénybe ütköző cselekedetnek. Az adatok tehát nem letartóztatást vagy kiszabott büntetést jelentenek, hanem a válaszoló által tudott és bevallott (vagy legalábbis a befogadás során elmondott) bűncselekményt, illetve annak elkövetési életkorát.

8. táblázat: A kriminális karrier kezdete

Kriminális karrier kezdete (%) N = 952						
	25 évnél idősebb korában	19–25 éves kora között	17–18 éves kora között	14–16 éves kora között	14 éves kora előtt	18 éves kor előtt összesen
Gyermek áldozat	62,3	20,2	9,8	4,9	2,7	17,4
Fiatalkorú áldozat	47,1	19,8	9,9	14,0	9,1	33
Felnőtt áldozat	32,3	29,3	12,7	18,8	7,0	38,5

Látható, hogy a kriminális karrier kezdete a gyermek- és fiatalkorú áldozatokkal szembeni elkövetők esetén a legkésőbbi, míg az idősebb áldozatok esetén egyre koraibb. A szexuális bűnelkövetők jellemzően későbbi kriminális karrierbe való belépése más kutatásokban is (Gullotta et al. 2020) visszaköszön, így az adatok nem hazai sajátosságot tükröznek.

5.3. Együttműködés, fegyelmi helyzet

Az elítéltek fegyelmi adatai nagyban függenek az adott ország fegyelmi gyakorlattól, az adott szervezeti elem szigorúságától, mindazonáltal jól számszerűsíthető indíktárora lehetnek az elítéltek börtönökön belüli együttműködési hajlandóságának, erőszakosságának. A vizsgált fogvatartottak több mint fele kapott valamilyen típusú fenytést fogvatartása alatt, de már ebben is látható a különbség az egyes elítélti csoportok között, mindazonáltal az erőszakos cselekmények miatt kapott fenytések kapcsán még erősebb a kontraszt.

9. táblázat: Együttműködés, fegyelmi helyzet

Fogvatartása alatt kapott fegyelmi fenyítést (%) N = 919		Ha kapott fenyítést, ebből:		
		Hányat (átlag)? N = 1115	Személy elleni erőszakos cselekmény okán (%) N = 877	Személyi állománnyal szembeni tisztetelen magatartásért (%) N = 1053
Gyermek áldozat	52,6	1,63	10,5	3,9
Fiatalkorú áldozat	55,9	2,10	16,8	6,1
Felnőtt áldozat	72,3	3,94	21,7	10,2

Ezek a statisztikák azt a képet erősítik, hogy a fiatalabb áldozattal szembeni szexuális bűnelkövetők bv. intézeti viselkedése szabálykövetőbb, biztonsági kockázatuk alacsonyabb. A felnőtt áldozatokkal szembeni elkövetők közel háromnegyede kapott már fenyítést, de ezen belül is az erőszakosabb cselekmények aránya szembe-tűnő, esetükben a személy elleni (jellemzően zárkatárs) erőszakos cselekmények 20 százalék felett vannak, vagyis az impulzív erőszakosság esetükben más formában is megjelenik.

5.4. A szexuális bűnelkövetők a fogvatartotti hierarchiában

A fogvatartottak esetén persze nem csak az tekinthető kockázatnak, ha valaki vélhetően agresszív lesz, veszélyes a zárkatársaira vagy a felügyeletre. Szervezeti szempontból az áldozattá válás is kiemelt kockázati tényező, mint ahogyan az is, hogy ha valaki nem tud elfogadható szinten beilleszkedni a börtön életébe, vagy a szubkultúrából fakadó hatásokkal szemben inadekvát megküzdési stratégiákat választ.

A fogvatartotti szubkultúra sajátossága, hogy hierarchiába rendeződik, és értékrendjének egyik fontos meghatározó eleme, hogy a fiatal- és gyermekkorú áldozatokkal szembeni szexuális bűnelkövetők a börtönhierarchia legalján állnak, ami a hazai és a nemzetközi kutatásokban is alapvetően elfogadott tény (Schwabe 2005, Ricciardelli–Moir 2013, Solt 2012a, Guzi 2016). Fontos azonban, hogy ez nem csak a fogvatartotti szubkultúra jellemzője, ők a tágabb társadalom, illetve a személyi állomány részéről is erkölcsileg a leginkább negatív megítélésű csoportnak tekinthetők (Van den Berg et al. 2017, Greineder 2013, McNaughton Nicholls–Webster 2018), stigmatizáltságuk ráadásul kiterjed a környezetükre, a velük való szociális érintkezésre is (Ricciardelli–Moir 2013, Van den Berg et al. 2017).

Kutatásomban több tényező mentén vizsgáltam a kiszolgáltatottságot és a megküzdési stratégiákat, amelyek jellemzően az elítéltek önbevallásán alapultak. Ezen adatok a fent hivatkozott irodalmakat teljesen mértékben alátámasztották, de a személyi állomány benyomásai is ezt tükrözik vissza.

10. táblázat: *Veszélyeztetettség*

Szakember megítélése szerint veszélyeztetett, gyenge, börtönrutinnal nem rendelkezik Állomány megítélése (%) N=1116		
	Pszichológus	Reintegrációs tiszt
Gyermek áldozat	34,0	26,4
Fiataikorú áldozat	19,9	14,7
Felnőtt áldozat	7,8	6,3

A bv. intézetekben mind a pszichológusoknak, mind a reintegrációs tiszteknek értékelniük kell, hogy a fogvatartottnak lehetnek-e beilleszkedési problémái, mert az elítélt veszélyeztetett, gyenge, börtönrutinnal nem rendelkezik. Ennek megítélése a szexuális bűnelkövetők esetében mindkét értékelés esetében magas arányúnak tekinthető, ezen belül is a gyermekkorú áldozattal bírók esetén a legmagasabb (veszélyeztetettségük szakterületi megítélése 34 és 26,4 százalék). A pszichológusok megítélése a reintegrációs tisztekhez képest is erősebb, ami vélhetően a személyiségre és a pszichés kockázati tényezőkre jobban fókuszáló értékelési procedúrára vezethető vissza.

5.5. Visszaesési adatok

A szexuális bűnelkövetők szankcionálásának kérdése szakpolitikai szempontból is kiemelt téma, amelynek érdekében számos dedikált és speciális büntetőpolitikai intézkedést is alkottak. Amellett, hogy számos mítosz kapcsolódik a szexuális bűncselekmények bűnismétlési kockázatához, amelyek sokszor igen távol állnak a valóságtól. Talán a fentiekből is fakad, hogy a szexuális bűnelkövetőkre irányuló kutatások egyik legfontosabb kérdése a visszaesés kockázata.

5.6. A visszaesési statisztikák mérési nehézségei

A fogvatartottak visszaesési kockázata és rátája, a börtönből szabadultak társadalmi (re)integrációja általában véve is a kriminológia kiemelt kutatási témája. Ennek ellenére a visszaesés mérése és egyáltalán az értelmezése is sokkal nehezebb, mint amilyennek elsőre tűnik, amit tovább bonyolít, hogy ez egy önmagában véve is nagyon heterogén bűnelkövetői kör. A visszaesés bár sok szempontból alapvető statisztikai adat, mégis nagyon nehéz értelmezni, részben jogi, fogalmi, részben pedig módszertani szempontból is (Prentky et al. 1997, Harris–Hanson 2009).

Eltérőek lehetnek a fogalmak, hogy mit értünk egyáltalán visszaesés alatt. Szabadságvesztés büntetésből szabadulás után újabb jogi értelemben vett normaszegés elkövetését? Vagy éppen abból is csak azt, aminek szabadságvesztés lesz a következménye? A kutatások ráadásul külön hangsúlyt fektetnek a szexuális jellegű cselekmény bűnismétlési kockázatára. Nem mindegy továbbá, hogy milyen a szabaduláshoz képesti utánkövetés időtartama. Egyes kutatások retrospektív adatok feldolgozásával akár 10-15 éves vizsgálati időtartamot fogtak át (Prentky et al. 1997,

Harris–Hanson 2009, Rettenberger et al. 2014), míg a jogi értelmezés (illetve ennek alapján a rendészeti és igazságügyi adatbázisok is) jellemzően néhány évben jelöli meg a bűnismétlést visszaesésnek.

A módszertani problémákból fakadóan a különböző kutatások eredményei legfeljebb annyiban értelmezhetőek, hogy a különböző csoportok egymáshoz képest milyen visszaesési arányt mutatnak. Az eltérő jogi és módszertani megközelítéskéntől függetlenül ennyiben mindenképpen érdekesek, de annak az adatnak, hogy egyes országokban egyes bűnelkövetői csoportok hány százalékban esnek vissza, nincs nagy relevanciája. Érdekes azonban, hogy a különböző elkövetői csoportok közti különbségek, azok mintázatai a fent vázolt módszertani problémák ellenére is viszonylagos egységet mutatnak az irodalmakban.

5.7. A szexuális bűnelkövetők visszaesési jellemzői

Arra több tanulmányban is rámutattak, hogy a szexuális bűnelkövetők visszaesési adatait tekintve jelentős különbségek figyelhetők meg, amelyen belül a gyermek-áldozatokkal szembeni elkövetők általában kedvezőbb értékekkel bírnak (Hanson–Bussiére 1998, Prentky et al. 1997, Harris–Hanson 2009, Rettenberger et al. 2014, Langan et al. 2003). Jól példázzák és sokban árnyalják a szexuális bűnelkövetők visszaesési adatait azok a kutatási eredmények, amelyek az áldozati jellemzőket és a visszaesés típusát szélesebb spektrumban tudták beemelni az elemzésekbe. Ezen vizsgálatok alapján a szexuális bűncselekményekkel való visszaesés (tehát ha az újabb bűncselekmény is szexuális) legalacsonyabb aránya a családon belüli gyermek-áldozatokkal szembeni elkövetőknek van, azonban meglepő, hogy a legrosszabb/legmagasabb értéket ugyan a családon kívüli, de továbbra is gyermekkorú áldozatokkal szembeni elkövetők mutatják, megelőzve a felnőtt áldozatokkal rendelkezőket is (Hanson 2002). Ezen belül a családon kívüli kisfiú áldozatok esetén volt a legnagyobb visszaesési arány (Harris–Hanson 2009).

Azaz általánosságban elmondható, hogy a fiatalabb áldozat általában alacsony visszaesési rátát feltételez, azonban ha az áldozati preferenciára szűkítjük a kört, akkor a legnagyobb visszaesési mutatóval mégis ennek a körnek egy szűk szegmense rendelkezik. Főleg a fiatalkorú áldozatok esetén az elkövetők alapvetően ismerik az áldozatot, jellemzően családtagok (Hanson 2002, Parti–Szabó–Virág 2016, Szabó 2019, Virág 2004), így adott egy arányaiban nagy, általánosságban kedvezőbb adatokkal bíró kör, amelyen belül mégis jól leválasztható egy szűkebb szegmens, ami valójában a legnagyobb visszaesési kockázatot rejt, azonban ez a nagyon alacsony számosságából fakadóan „statisztikailag elvész” a nagymintás elemzésekben.

5.8. A szexuális bűnelkövetők visszaesési statisztikái a hazai börtönpopulációban

Ahogy a fentiekből kiderült, módszertanilag és jogilag is problémás értelmezni a visszaesés látszólag egyszerű kriminológiai fogalmát. Visszaesésre vonatkozó sta-

tisztika természetesen rendelkezésre áll a hazai nyilvántartásban is, de értelmezni a fentiek fényében szükséges. A visszaesés foka a hazai nyilvántartásban azt jelenti, hogy az ítéletet hozó bíróság hogyan minősíti a fogvatartott kriminális előéletét. Ez tehát nem egy kriminológiai fogalom, hanem egy jogi kategória, amely a büntetési-szabás során enyhítő/súlyosbító körülmény lehet.

11. táblázat: A visszaesés jogi minősítése

Visszaesés foka (%) N = 1101								
	Első bűntényes	Nem visszaeső	Visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő	Visszaeső	Különös visszaeső	Többszörös különös visszaeső	Többszörös visszaeső	Erőszakos többszörös visszaeső
Gyermek áldozat	60,0	12,4	15,2	2,9	4,30	0,0	4,8	0,5
Fiataikorú áldozat	43,6	10,5	27,8	5,3	3,80	0,8	6,8	1,5
Felnőtt áldozat	31,2	12,8	21,1	8,3	8,60	0,0	11,7	6,4

A visszaesés különböző fokainak jogi jelentését a Btk. 459. § (1) bekezdésének 31. pontja szabályozza, és jellemzően a korábbi bűncselekmény jellegére és idejére utal, relevanciájuk elsősorban az ítélezési gyakorlattal kapcsolatban érdekes. A jogi és kriminológiai értelemben vett visszaesés, azaz a jogi minősítés és a tényleges kriminális életút élesen elválhat egymástól, így a visszaesés fokára vonatkozó fenti adatok csak annyit mutatnak, hogy jelenleg, a jelen lévő fogvatartottak hány százaléka számít jogilag visszaesőnek.

Az ítéletkiadmányok azonban taxatív felsorolják a vádlott korábbi normaszegéseit (annak büntetőjogi elévülésétől vagy a felfüggesztett jellegétől függetlenül is), így viszonylag alapos rálátást biztosítanak az elkövető hátterére. Ezért indokoltnak látom röviden bemutatni az ítéletek alapján kinyert adatokat is.

12. táblázat: Bűnismétlési adatok

Kriminális előélet (%)				
	N	Büntetett	Büntetlen	Korábban szexuális bűncselekmény
Gyermek áldozat	40	42,5	57,5	5,0
Fiataikorú áldozat	40	62,5	37,5	12,5
Felnőtt áldozat	40	77,5	22,5	20,0
Összesen	120	60,8	39,2	12,5

Az elemzés során mindent figyelembe vettem, amit a dokumentumok megjelenítettek, így nem foglalkoztam azzal, hányféle, szám szerint mennyi és milyen súlyos bűncselekményeket takarnak az előzmények. Azt is büntetettnek vettem, akinek például egy felfüggesztett ítélete volt csalásért, és azt is, akit több rendbeli erőszakos cselekményért ítélték korábban hosszú éveket jelentő szabadságvesztésre. Az elemzésben a korábban elkövetett bűncselekmények közül mindössze egy tételre fókuszáltam: arra, hogy az elítélt elkövetett-e már szexuális bűncselekményt, vagy sem. A visszaesési adatok tendenciáiban itt is hasonló arányokat látunk, mint a – jogi minősítés alapján vezetett – elemzésben, azonban valamivel nagyobb arányban lesznek a ténylegesen büntetett előéletűek. Az adatok talán legérdekesebb eredménye az volt, hogy szexuális bűnelkövetőként a visszaesés aránya a 20 százalékos értékével a felnőtt áldozatok esetén a legnagyobb, az elkövetők ötödének volt már korábban is szexuális bűncselekménye. A fiatalkorú áldozatok esetén ez 12,5, míg a gyermekáldozatok esetén pusztán 5 százalék. A gyermekáldozatokkal szembeni elkövetők látszólag alacsonyabb visszaesési adatainál arra ki kell térni, hogy a jellemző profiltípusa elkövetés mellett a látencia okán viszont a valós bűnismétlési kockázat ennél sokkal nagyobb lehet. Erre hívta fel a figyelmet Szabó Judit is, a tizenkettedik életét be nem töltött gyerekek sérelmére elkövetett szexuális erőszak kapcsán készült kutatásában, amelyben a minta jelentős része szintén büntetlen előéletű volt, azonban több esetben az eljárás során derült ki, hogy nem a konkrét ügy sértettje volt az elkövető ténylegesen első vagy utolsó áldozata (Szabó 2019).

6. Összefoglalás és az adatok feldolgozásának rendszerszintű tanulságai

Jelen tanulmány egy nagyobb ívű kutatásnak csak pár kiragadott részeredményére összpontosít. Összegezve a fentiekben is bemutatott eredményeket az látható, hogy a szexuális bűnelkövetők nagyon heterogén csoport, akik jelentősen eltérő attribútumokkal rendelkeznek mind kriminológiai, mind fogvatartási, mind a cselekmény elkövetésének jellege szempontjából is. Általános tendencia, hogy az elítéltek jellemzői az áldozatok életkorával változnak, és az áldozat életkorának emelkedésével romló értékeket tapasztalhatunk (az erőszakosság és a visszaesési vagy más kockázatok terén egyaránt). Az egyes alcsoportokra irányuló legfontosabb megállapításokat egy táblázatban összegzem a vizuális áttekinthetőség kedvéért is.

13. táblázat: A szexuális bűnelkövetők karakterisztikája

SZEXUÁLIS BŰNELKÖVETŐK KARAKTERISZTIKÁJA		
Gyermek áldozat	Fiatalkorú áldozat	Felnőtt áldozat
• Jellemzően profiltízta elkövetők, kriminális karrier kezdete az esetükben a legkésőbbi • Jellemzően első büntényesek • Visszaesési kockázatok alacsony • Cselekményükben a járulékos erőszak alacsonyabb szintű • Fegyelmi helyzetük kedvezőbb, bv. intézeti viselkedésük jobbra kooperatív • Áldozattá válási kockázatok magas	• Enyhe többségében profiltízta elkövetők, kriminális karrierjükben a késői szexuális bűncselekmény dominál • Cselekményükben az erőszak intenzitása magasabb, inkább impulzív elkövetési jelleg • Nagyobb arányban visszaesők • Visszaesési kockázatok így magasabb is • Fegyelmi helyzetük kedvezőbb • Áldozattá válási kockázatok magas, veszélyeztetett csoport, de börtönadaptációs képességük némileg kedvezőbb	• Kiterjedt kriminalitás jellemzi őket, a kriminális karrier kezdete az esetükben a legkorábbi • Cselekményüket impulzív elkövetés, magas agresszivitás és erőszak jellemzi • Jellemzően visszaesők • Visszaesési kockázatok magas • Fegyelmi helyzetük kedvezőtlen, nagy arányban erőszakos fegyelmi cselekmények résztvevői • Áldozattá válási kockázatok alacsonyabb, fogvatartott szubkultúrába képes beilleszkedni

Az lehet az érzésünk, hogy a gyermek áldozatokkal szembeni elkövetők kevésbé veszélyesek vagy problémásak, a valóság azonban ennél bonyolultabb. Egyrészt a legszélsőségesebb esetek is ebben a kategóriában találhatók, a cselekményük hosszú távú hatásai, a trauma feldolgozásának lehetősége, általában az elkövetők társadalmi veszélyessége az áldozatok életkorából fakadóan is nagyon magas. Az adatok, így különösen az ítéletkiadmányok feldolgozásának a fentiek mellett is számos olyan tanulsága volt, ami a jelenség tágabb, kriminológiai, szociológiai aspektusát érinti.

Mindenképpen fontos kiemelni a tág értelemben vett totális intézményeket mint a cselekmények elkövetésének helyszíneit. A totális intézményekre korábban az adatok értelmezésének egy fontos aspektusaként hivatkoztam, de áldozati oldalról tekintve is releváns, hogy a „bentlakók” (páciensek, terheltek, fogvatartottak) egy hospitalizált, alárendelt helyzetben vannak, kiszolgáltatva a rendszernek, működtetőinek és nem utolsósorban egymásnak. Ez azért is fontos, mert a feldolgozott ítéletekben – életkori és sértetti sajátosságoknak megfelelően – megtalálható volt szinte mindenfajta totális intézmény, így kórház, pszichiátria, gyermekotthon, javítóintézet és több börtön is. Az elkövetők között egyaránt voltak „kliensek” (rabtársak, nevelőotthoni lakótárs, kórterem-társ) és a tág értelemben vett „felügyelet” (kórházi ápoló, nevelőtanár) is. A „kliensek” elkövetői kockázati szintjét önmagában az a tény adja, hogy egy totális intézményben vannak. Ez az ok lehet szociális depriváció, illetve azzal együtt járó szocializációs deficit, társadalmi normák megszegése, mentális probléma, továbbá maga a totális intézmény hatása, a frusztráció,

a lét beszűkült formája stb. Míg a „felügyelet” az a személyi kör, amely egyik oldalról az alárendelt kliensek életét kontrollálja, kiszolgáltatottságával vissza tud élni, másrészt szerepéből fakadóan megakadályozhatja a „kliensek” egymás sérelmére elkövetett cselekményeit.

Szintén nagyon fontosnak tartom kiemelni a szociális védőháló diszfunkcióit, amelyek elsősorban a gyermek- és fiatalkorú áldozatoknál szembetűnőek. Bár összességében a gyermekáldozattal szembeni elkövetők és sértettjeik jobb szociális helyzetben vannak, ebben a kategóriában voltak ennek legerősebb ellenpólusai is, ami az esetek tizedét adta. Közös jellemzőik a szélsőséges nyomor, az addikciók, a gyermekek testi, lelki, értelmi elhanyagolása, a szociális normák fellazulása és megszűnése, a mikrokörnyezetre jellemző ösztönjellegű viselkedés és agresszivitás, míg a szexuális abúzus kapcsán a gyermekek folytatólagos és tárgyjellegű használata. Az esetek jelentős részében a család sokszor költözik (például az egyik esetben négy év alatt megközelítőleg 12 lakcímre), előfordult, hogy a gyermekeken fagyási sérülés, ótvar, rüh és tetű is volt, jellemzően súlyosan alulszocializáltak (például a 8 és 9 éves gyermekek gyakorlatilag nem tudtak beszélni, és a társas együttélés alapvető normáit nem ismerték). Sokszor tanyasi, kiemelten hátrányos lakhatási körülményeket, elkövetőket és áldozatokat, amelyek nagyon sok – a tanulmány témájától idegen és azon túlmutató – társadalompolitikai kérdést is felvetnek. Már csak azért is, mert ahol a normalitás és a társadalmi kontroll megszűnik, ott legfeljebb külső szereplő képes felismerni a helyzetet, a benne élő áldozatok vélhetőleg már nem, és mire felnőnek, könnyen lehet, hogy maguk is ismertek lesznek az igazságszolgáltatás előtt – elkövetői oldalról is. Így összességében ezeknél az eseteknél a látencia valószínűleg nagyon magas. Hasonló észrevételeket fogalmazott meg Szabó Judit is a már hivatkozott tanulmányában (Szabó 2019).

Megemlítendő terület az online térben elkövetett bűncselekmények, az online zaklatás, a gyermekpornográfia kérdésköre, amely külön kutatási téma lehetne, viszont csak érintőlegesen foglalkoztam vele. A fentiekben hivatkozott cselekményeken túl természetesen több esetben is megjelent az ítéletekben az online tér jelentősége, hiszen az az ismerkedésnek, a társkeresésnek, a fiatalabb generáció szociális életének alapvető fórumává vált. Ennek megfelelően az elkövető és az áldozat közti ismerkedésben, kapcsolatfelvételben többször felmerült az online tér, de a vizsgált mintában általában nem a bűncselekmény „helyszínéeként”. A szexuális erőszak már jóval később valósult meg, kontaktelkövetés formájában. Általános tanulságként azonban fontos megállapítani, hogy míg az online tér sok szempontból elsődleges kommunikációs csatornává vált, addig hiányoznak a kommunikációs kultúra részeként követendő normák vagy viselkedési kontrollmechanizmusok és az ehhez köthető általános edukáció. A fiatalkorúak online kommunikációjának kontroll alatt tartása nem tűnik reálisnak, de nem is feltétlenül ez a legjobb módja az áldozattá válás megelőzésének. Az eseteket olvasva megdöbbentő volt, hogy míg a „ne állj szó-

ba idegenekkel” egy olyan általánosan elfogadott norma és szabály, amit a hétköznapiakban már egészen kicsi koruk óta tanítanak a gyermekeknek, illetve egy parkban kislányokkal ismerkedő középkorú férfi mindenkiben gyanút ébreszt, addig az online tér érintkezéseiben ugyanezen szabályok szemlátomást hiányoznak, és gyakran még a szülők sem érzékenyek rá.

Irodalom

- Boros, J. – Csetneky, L. (2002): *Börtönpszichológia*. Budapest: Rejtjel Kiadó.
- Brown, S. (2010): An Introduction to sex offender treatment programmes and their risk reduction efficacy. In Harrison, K. (ed.) *Managing high risk sex-offenders in the community*. Cullompton, Devon: Willan Publishing, 84–104.
- Chung, D. – O’Leary, P. – Hand, T. (2006): Sexual violence offenders: Prevention and intervention approaches. *Australian Centre for the Study of Sexual Assault*, 5, 1–54.
- Clemmer, D. (1950): Observations on Imprisonment as a Source of Criminality. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 41(3), 311. <https://doi.org/10.2307/1138066>
- Cohen, S. (2011): *Folk devils and moral panics*. Routledge eBooks. <https://doi.org/10.4324/9780203828250>
- DSM 2013: Amerikai Pszichiátriai Társaság: *DSM-5 referencia-kézikönyv a DSM-5 diagnosztikai kritériumaihoz*. Budapest: Oriold és Társai Kft.
- Dubé, D. – Hébert, M. (1988): Sexual abuse of children under 12 years of age: a review of 511 cases. *Child Abuse & Neglect*, 12(3), 321–330. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(88\)90045-2](https://doi.org/10.1016/0145-2134(88)90045-2)
- Farrington, D. P. (1992): Criminal career research in the united kingdom. *British Journal of Criminology*, 32(4), 521–536. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a048255>
- Fischer, D. G. – McDonald, W. L. (1998): Characteristics of intrafamilial and extrafamilial child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 22(9), 915–929. [https://doi.org/10.1016/s0145-2134\(98\)00063-5](https://doi.org/10.1016/s0145-2134(98)00063-5)
- Goffman, E. (1961): *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. New York: Taylor – Francis.
- Grady, M. D. (2009): Sex Offenders Part I. Theories and Models of Etiology, Assessment, and Intervention. *Social Work in Mental Health*, 7(4), 353–371. <https://doi.org/10.1080/15332980802052456>
- Greineder, B. (2013): Correctional Officers’ Perceptions of Sexual Offenders in the United States: A Qualitative Analysis. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 8(1), 24–35.
- Groth, A. N. (1979): *Men Who Rape: The Psychology of the Offender*. New York: Springer Science+Business Media, LLC. <https://doi.org/10.1007/978-1-4899-6078-8>
- Groth, A. N. – Burgess, W. – Holmstrom, L. L. (1977): Rape: power, anger, and sexuality. *American Journal of Psychiatry*, 134(11), 1239–1243.

- <https://doi.org/10.1176/ajp.134.11.1239>
- Gullotta, M. – Greenberg, D. – Adily, A. – Cale, J. – Butler, T. (2020): Implications of sex offender classification on reporting demographic characteristics, health, and criminal careers: results from an Australian jurisdiction. *BMC Medical Research Methodology*, 20(1). <https://doi.org/10.1186/s12874-020-00960-w>
- Guzi, Zs. (2016): Elítélt fogvatartottak a státusz-hierarchiában. *Börtönügyi Szemle*, 35(2), 55–67.
- Haller, J. – Fogarasi, M. – Farkas, J. (2020): Büntettek kriminálpszichológiája. In Haller, J. (szerk.): *A bűnöző elme*. Budapest: Dialóg Campus.
- Hanson, R. K. – Bussière, M. T. (1998): Predicting relapse: A meta-analysis of sexual offender recidivism studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66(2), 348–362. <https://doi.org/10.1037/0022-006x.66.2.348>
- Hanson, R. K. (2002): Recidivism and Age: Follow-Up Data From 4,673 Sexual Offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(10), 1046–1062. <https://doi.org/10.1177/088626002236659>
- Harkins, L. – Beech, A. R. (2007): A review of the factors that can influence the effectiveness of sexual offender treatment: Risk, need, responsivity, and process issues. *Aggression and Violent Behavior*, 12(6), 615–627. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2006.10.006>
- Harris, Andrew – Hanson, R. (2009): *Sex Offender Recidivism: A Simple Question*. Public Safety and Emergency Preparedness Canada.
- Harris, D. A. – Mazerolle, P. – Knight, R. A. (2009): Understanding Male Sexual Offending. *Criminal Justice and Behavior*, 36(10), 1051–1069. <https://doi.org/10.1177/0093854809342242>
- Holcomb, B. M. – Mahoney, C. T. – Lawyer, S. R. (2019): Impulsivity and sexual assault. *Springer eBooks*, 369–380. https://doi.org/10.1007/978-3-030-23645-8_22
- Knight, R. A. – Prentky, R. A. (1990): Classifying sexual offenders: The development and corroboration of taxonomic models. In Marshall, W. L. – Laws, D. R. – Barbaree, H. E. (eds.) *Handbook of sexual assault: Issues, theories, and treatment of the offender*. Plenum Press, 23–52.
- Koppen, M.V. (2018): Criminal Career Dimensions of Juvenile- and Adult-Onset Offenders. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 4, 92–119. <https://doi.org/10.1007/s40865-017-0074-5>.
- Koss, M. P. – Dinero, T. E. – Seibel, C. A. – Cox, S. L. (1988): Stranger and Acquaintance Rape: Are There Differences In the Victim's Experience? *Psychology of Women Quarterly*, 12(1), 1–24. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1988.tb00924.x>
- Langan, P. A. – Smith, E. L. – Durose, M. R. – United States Bureau Of Justice Statistics (2003): *Recidivism of sex offenders released from prison in 1994*. U.S. Department Of Justice. Office Of Justice Programs, Bureau Of Justice Statistics.

- Marshall, W. L. – Eccles, A. – Barbaree, H. E. (1993): A three-tiered approach to the rehabilitation of incarcerated sex offenders. *Behavioral Sciences & the Law*, 11(4), 441–455. <https://doi.org/10.1002/bsl.2370110410>
- McNaughton Nicholls, C. – Webster, S. (2018): *The separated location of prisoners with sexual convictions: Research on the benefits and risks. Analytical Summary*. Ministry of Justice, Her Majesty's Prison and Probation Service.
- Papp, G. (2009): A prizonizációs jelenség elméleti háttere – kritikai megközelítésben. *Börtönügyi Szemle*, 28 (2), 29–60.
- Parti, K. – Szabó, J. – Virág, Gy. (2016): A média azt üzenté... Szexuális erőszakkal kapcsolatos ismeretek, vélemények és attitűdök vizsgálata egy médiakampány kapcsán. *Médiakutató*, 16(2), 7–24.
- Prentky, R. A. – Lee, A. F. S. – Knight, R. A. – Cerce, D. (1997): Recidivism rates among child molesters and rapists: A methodological analysis. *Law And Human Behavior*, 21(6), 635–659. <https://doi.org/10.1023/a:1024860714738>
- Quackenbush, R. E. (2003): The Role of Theory in the Assessment of Sex Offenders. *Journal of Child Sexual Abuse*, 12(3–4), 77–102. https://doi.org/10.1300/j070v12n03_04
- Rettenberger, M. – Briken, P. – Turner, D. – Eher, R. (2014): Sexual Offender Recidivism among a Population-Based Prison sample. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59(4), 424–444. <https://doi.org/10.1177/0306624x13516732>
- Ricciardelli, R. – Moir, M. (2013): Stigmatized among the Stigmatized: Sex Offenders in Canadian Penitentiaries. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 55(3), 353–386. <https://doi.org/10.3138/cjccj.2012.e22>
- Schwaabe, C. (2005): Learning to Pass: Sex Offenders' Strategies for Establishing a Viable Identity in the Prison General Population. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49(6), 614–625.
- Solt, Á. (2012a): A fogvatartotti szubkultúra és a totális intézmény belső rendje. *Belügyi Szemle*, 60(7–8), 5–36.
- Solt, Á. (2012b): Peremen billegő fiatalok. Veszélyeztető és kriminalizáló tényezők gyermek- és ifjúkorban. Doktori (PhD-) disszertáció, ELTE, TáTK.
- Stermac, L. – Du Mont, J. – Dunn, S. (1998): Violence in Known-Assailant sexual assaults. *Journal of Interpersonal Violence*, 398–412. <https://doi.org/10.1177/088626098013003006>
- Szabó, J. (2019): A tizenkét éven aluliak sérelmére elkövetett szexuális erőszak egy aktakutatás eredményei tükrében. *Kriminológiai Közlemények*, 79, 43–64.
- Szabó, J. – Virág, Gy. (2017): A nemi erőszak mítosza. In Parti, K. (szerk.): *Szexuális erőszak: Mítosz és valóság. Kutatások a szexuális erőszakról*. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 201–237.
- Somogyi, Zs. B. (2023): Szexuális bűnelkövetők terápiájának dilemmái a büntetés-végrehajtásban. *Pszichoterápia*, 32(3) 191–200.

- Van den Berg, C. – Beijersbergen, K. – Nieuwbeerta, P. – Dirkzwager, A. (2018): Sex Offenders in Prison: Are They Socially Isolated? *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 30(7), 828–845. <https://doi.org/10.1177/1079063217700884>
- Virág, Gy. (2004): Szexuális erőszak. In Irk, F. (szerk.): Áldozatok és vélemények II. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 71–83.
- Virág, Gy. (2013): Miért erőszakolják meg a férfiak a nőket? Gondolatok és elméletek a szexuális erőszakról. Vókó, Gy. (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 50, 225–244.
- Wakeling, H. C. – Webster, S. D. – Mann, R. E. (2005): Sexual offenders' treatment experience: a qualitative and quantitative investigation. *Journal of Sexual Aggression*, 11(2), 171–186. <https://doi.org/10.1080/13552600412331321323>
- Ward, T. – Hudson, S. M. (1998): The Construction and Development of Theory in the Sexual Offending Area: A Metatheoretical Framework. *Sexual Abuse*, 10(1), 47–63. <https://doi.org/10.1177/107906329801000106>
- Ward, T. – Polaschek, D. – Beech, A. R. (2006): *Theories of Sexual Offending*. West Sussex, England: Wiley series in forensic clinical psychology.
- Yates, P. M. (2013): Treatment of sexual offenders: Research, best practices, and emerging models. *The International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 8(3–4), 89–95. <https://doi.org/10.1037/h0100989>
- Zgoba, K. M. – Sager, W. R., – Witt, P. H. (2003): Evaluation of New Jersey's Sex Offender Treatment Program at the Adult Diagnostic and Treatment Center: Preliminary Results. *The Journal of Psychiatry & Law*, 31(2), 133–164. <https://doi.org/10.1177/009318530303100202>

Jogszabályi hivatkozások

A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény